

RĂSPUNDEREA PENTRU PREJUDICIUL CAUZAT DE UN IZVOR DE PERICOL SPORIT

Corneliu GUZUN

Întreprinderea cu Capital Străin „Red Union Fenosa” SA

În prezentul articol este examinată răspunderea pentru prejudiciul cauzat de un izvor de pericol sporit. Sunt abordate probleme ce vizează definiția noțiunii de izvor de pericol sporit. Din analiza definițiilor date acestei noțiuni observăm că izvorul de pericol sporit întrunește cumulativ următoarele trăsături: izvorul de pericol sporit este un obiect al lumii materiale; obiectele trebuie să dispună de însușiri cantitative și calitative periculoase; obiectul trebuie să fie în activitate; imposibilitatea controlării de către om a activității obiectelor ce prezintă pericol pentru lumea înconjurătoare. În alin.(2) art.1410 CC RM sunt specificate persoanele pe seama cărora se pune obligația de reparare a prejudiciului cauzat de un izvor de pericol sporit, și anume: persoana care posedă izvorul de pericol sporit în baza dreptului de proprietate sau în alt temei legal; persoana care și-a asumat paza izvorului de pericol sporit. Exonerarea de răspundere în cazul prejudiciului determinat de un izvor de pericol sporit poate avea loc doar în cazuri de forță majoră, fie produs din intenția victimei și în cazul când posesorul demonstrează că izvorul de pericol sporit a ieșit din posesiunea lui. În urma analizei efectuate se conchide că răspunderea posesorului pentru prejudiciul cauzat de izvorul de pericol sporit este acea piatră de temelie pe care se întemeiază orice teorie a răspunderii juridice civile: răspunderea construită pe adversitatea situațiilor de răspundere pentru fapta proprie și răspunderea pentru prejudiciul cauzat de un izvor de pericol sporit.

Cuvinte-cheie: *răspundere civilă, prejudiciu, izvor de pericol sporit, posesor, obiecte (ce aparțin lumii materiale), reparații, exonerare, faptă proprie, prejudiciu cauzat de un izvor de pericol sporit.*

THE LIABILITY FOR THE DAMAGE CAUSED BY A SOURCE OF INCREASED DANGER

In the present article there is analyzed the liability for the damage caused by a source of increased danger. There are touched issues of definition of the notion of damage caused by a source of increased danger. Following the analysis of several concepts, it appears that the source of increased danger meets the following characteristics: the source of increased danger is an object of the material world; the objects must have quantitative and qualitative danger features; the object must be functional; the impossibility to control by men of the objects that present danger to the surrounding world. In par.2 art.1410 CC RM are shown the responsible due to repair the damage caused by a source of increased danger, namely: the person who possesses the source of increased danger on ownership basis or any other; the person who has assumed the source of increased danger guard. The liability disclaim for damage caused by a source of increased danger can occur only in force majeure cases, can also be determined by the intention of the victim and if the owner proves that the source of increased danger is out of his possession. Following the performed analysis, it is concluded that the holder's liability for the damage caused by the source of increased danger, is the basis that influence any theory on third-party liability theme, liability built on the adversity of the liability for the own acts and the liability for damage caused by a source of increased danger.

Keywords: *third-party liability, damage, the source of increased danger, holder, objects (belonging to the material world), reparations, liability disclaim, the own act, damage caused by a source of increased danger.*

1. Noțiunea izvorului de pericol sporit

Autorul rus O.A. Красавчиков menționa că „răspunderea posesorului pentru prejudiciul cauzat de izvorul de pericol sporit este acea piatră de temelie pe care se întemeiază orice teorie a răspunderii juridice civile” [20, p.118].

Actualitatea examinării subiectului dat este condiționată de revoluția tehnico-industrială, totodată de apariția unor noi forme a mijloacelor de pericol sporit și, nu în ultimul rând, de activitățile legate de exploatarea acestora. Împrejurările date, precum și alți factori au dus la diminuarea vinovăției ca un element al răspunderii civile delictuale [21, p.280]. Astfel, aceste împrejurări au fost urmate de apariția unor accidente necunoscute sau mai puțin cunoscute în trecut (în special accidente de muncă, accidente de circulație etc.), în care mașinile ocupau un loc important, accidente ale căror cauze și imputabilitate rămăneau adesea necunoscute. Toate acestea au demonstrat insuficiențele, sub aspectul ocrotirii intereselor victimei prejudiciate, atât ale răspunderii pentru fapta proprie, cât și ale răspunderii pentru prejudiciul cauzat de un izvor de pericol sporit.

Legislația civilă reglementează răspunderea pentru prejudiciul cauzat de un izvor de pericol sporit ca un delict civil aparte. În dreptul sovietic, precum și în dreptul altor țări fost socialiste, acest tip de răspundere a

fost instituit în baza teoriei rolului stimulator al răspunderii fără culpă pentru descoperirea mijloacelor de prevenire a prejudiciilor rezultând din folosirea lucrurilor periculoase [4, p.206].

Susținătorii acestei teze au arătat că principiul răspunderii fără culpă nu este un scop în sine, ci un mijloc pentru realizarea unui anumit scop, și anume: de a apăra proprietatea publică și privată, precum și interesele generale ale cetățenilor. Pentru statornicirea răspunderii obiective legiuitorul ar fi înțeles să plece de la ideea că unele însușiri ale lucrurilor, unele forțe, energii nu pot fi controlate în întregime de om în stadiul actual de dezvoltare a tehnicii, dar pericolul care nu poate fi prevăzut și preîntâmpinat astăzi va putea fi prevăzut și preîntâmpinat mâine. De aceea, persoanele juridice și persoanele fizice trebuie să lupte cât mai intens pentru descoperirea mijloacelor de preîntâmpinare a pagubelor.

Instituirea unei reglementări deosebite este determinată de faptul că în materia respectivă prejudiciul se cauzează printr-o activitate sau însușiri periculoase ale unor obiecte ce nu pot fi controlate pe deplin de către om. În legătură cu aceasta, legiuitorul a fost nevoit să instituie condiții speciale, necesare pentru angajarea răspunderii pentru prejudiciul cauzat de un izvor de pericol sporit.

Potrivit art.1410 CC RM, persoanele a căror activitate este legată de un pericol sporit pentru lumea înconjurătoare (organizațiile de transport, întreprinderile industriale, șantierele de construcții, posesorii de automobile etc.) au obligația să repare dauna cauzată de izvorul de pericol sporit, dacă nu vor dovedi că ea s-a produs ca urmare a forței majore sau a intenției persoanei vătămate. În acest sens, considerăm oportună reglementarea dată în articolul 1410 Cod civil, pe simplul motiv că progresul tehnico-științific este în continuă mișcare; astfel, apar noi activități și bunuri ce ar corespunde trăsăturilor unor izvoare de pericol sporit, iar stabilirea unei liste concrete de obiecte ce s-ar atribui la categoria dată nu este oportună. Soluția dată este benefică și pentru instanțele judecătorești, deoarece acestea nu așteaptă o consacrare legislativă pentru calificarea unor noi obiecte sau activități ca fiind izvoare de pericol sporit¹.

După cum vedem, legea nu dă o definiție legală izvorului de pericol sporit și nu conține criterii exacte, în funcție de care un bun oarecare s-ar atribui la categoria izvoarelor de pericol sporit. Din analiza normei susmenționate deducem că noțiunile „activitatea legată de un izvor de pericol sporit pentru lumea înconjurătoare” și „izvor de pericol sporit” sunt noțiuni cu un înțeles și conținut diferit, însă, totodată, necesare pentru calificarea unui delict. În acest context, după cum a menționat și autorul rus A.П. Cepreeв, „nu poate fi considerată o activitate ca fiind izvor de pericol sporit fără legătura sa cu un obiect al lumii materiale, cum nu pot fi considerate izvor de pericol sporit obiectele lumii materiale fără legătura lor cu activitatea omului” [25, p.733]. Cu această afirmație nu este de acord autorul rus В.Н. Болдинов, care menționează că izvor de pericol sporit și activitatea legată de un izvor de pericol sporit sunt, într-adevăr, noțiuni strâns legate, însă în același timp au un înțeles diferit [16, p.19].

În încercarea de a dezvălui conceptul „izvor de pericol sporit”, în literatura de specialitate s-au expus mai multe opinii.

Astfel, potrivit *teoriei activității*, izvorul de pericol sporit este o activitate ce creează un pericol sporit pentru lumea înconjurătoare [26]. Izvorul de pericol sporit este o acțiune sau un complex de acțiuni, adică o anumită activitate, nu însă lucrurile sau inacțiunea [14, p.100].

Esența teoriei activității constă în faptul că izvorul de pericol sporit apare ca o activitate a persoanelor fizice și juridice ce creează probabilitatea sporită de producere a prejudiciului întâmplător, în virtutea faptului că nu poate fi controlată pe deplin de către om.

În legătură cu cele expuse, unii autori egalează izvorul de pericol sporit cu forța majoră. Astfel, ei consideră că „constituie izvor de pericol sporit însușirile bunurilor sau ale forțelor naturii care la nivelul respectiv de dezvoltare a științei și tehnicii nu pot fi controlate pe deplin de om, creând prin aceasta o posibilitate sporită de calculare a prejudiciului vieții și sănătății sau bunurilor persoanei” [27, p.131]. În opinia noastră, izvorul de pericol sporit nu poate fi egalat cu forța majoră, fiindcă aceasta ar elibera de la răspundere civilă toți proprietarii de astfel de izvoare.

Potrivit *teoriei obiectelor*, prin izvor de pericol sporit înțelegem obiectele și bunurile care se află în exploatare și care creează un pericol sporit pentru lumea înconjurătoare [19].

Cea mai răspândită este opinia care îmbină teoria activității și teoria însușirilor. Potrivit acesteia, izvorul de pericol sporit îl formează obiectele lumii materiale, activitatea de exploatare a cărora nu poate fi controlată

¹ În comparație cu instanțele judecătorești ale Germaniei, odată cu apariția unor noi forme ale izvoarelor de pericol sporit, acestea sunt nevoite să aștepte adoptarea unei noi legi privind răspunderea sporită [28, p.436].

pe deplin de către om [15, p.110] și care creează pericol sporit pentru cei care se află în procesul exploatării, precum și pentru alte persoane din jurul acestor obiecte.

Suntem de acord cu opinia autorului С.ШИШКИН, conform căreia izvorul de pericol sporit poate fi determinat atât prin noțiunea de obiect, cât și de activitate numai cu condiția că aceste două să fie strâns legate între ele. Pentru aceasta este nevoie de a stabili ce se subînțelege prin noțiunile de activitate și obiect.

Astfel, prin activitate, de regulă, se înțelege atât acțiunea de utilizare a obiectelor care prezintă pericol sporit, cât și simpla (pasiva) păstrare a astfel de obiecte, când calitățile lor periculoase se pot manifesta de la sine. Obiectele potențial periculoase pentru lumea înconjurătoare pot fi determinate după următoarele caracteristici: în primul rând, reieșind din calitățile lor, să fie un potențial creator de prejudiciu, iar, în al doilea rând, exercitarea unui control deplin asupra acestor obiecte să nu fie posibilă. De exemplu, obiectele lumii materiale, care după calitățile lor pot naște o anumită energie ce ar putea să cauzeze prejudicii, dar parametrii cantitativi ai acestei energii sunt la un nivel care poate fi controlat de către om, nu pot fi considerate izvoare de pericol sporit [29, p.20]. În calitate de izvor de pericol sporit apar obiectele lumii materiale care dispun de stări deosebite atât calitative, cât și cantitative, în virtutea cărora posesarea lor în anumite condiții de timp și spațiu este legată de un pericol sporit pentru lumea înconjurătoare [20, p.34].

În procesul formulării instituției reparării prejudiciului cauzat de un izvor de pericol sporit, legiuitorul utilizează trei categorii diferite, dar interdependente: a) pericolul sporit pentru lumea înconjurătoare; b) activitatea persoanelor legată de acest pericol; c) izvorul de pericol sporit. În Codul civil nu se menționează că activitatea este un izvor de pericol sporit, ci că aceasta este legată de un pericol sporit. A avea legătură cu pericolul sporit și a fi izvor de pericol sporit nu înseamnă unul și același lucru.

Pericolul este o categorie obiectivă, care nu depinde de aprecierea și reprezentarea noastră subiectivă. Formarea pericolului este o acumulare a condițiilor obiective necesare pentru trecerea de la posibilitate la realitate.

Formarea pericolului și a posibilității realizării lui are loc într-un anumit loc și timp determinat. Aceasta își lasă amprenta asupra stabilirii raportului cauzal dintre componentele ce formează pericolul și faptul realizării lui. Putem să examinăm etapele de formare a pericolului și de realizare a acestuia în raport cu automobilul, cel mai răspândit izvor de pericol sporit.

În condiții obișnuite, automobilul și pietonul se află la o anumită distanță unul de celălalt, fiecare deplasându-se în direcția sa. Ce se întâmplă însă atunci când automobilul și pietonul se apropie într-o măsură oarecare? În majoritatea cazurilor se creează o situație de avarie. Aceasta este prima etapă de dezvoltare a legăturii examinate.

Situația de avarie, ca și orice pericol, este forma de exprimare a legăturilor obiective în timp și spațiu. Automobilul și pietonul se apropie și la un anumit interval de timp, într-un anumit „loc” în spațiu, se poziționează astfel încât sunt lipsiți de posibilitatea de a-și schimba direcția la discreția lor. Altfel spus, la un moment dat automobilul și pietonul se transformă în corpuri fizice, mișcarea cărora se supune legilor mecanicii. Astfel, creându-se situație de avarie, consecințele negative pot apărea ca urmare a acțiunilor pietonului sau ale șoferului automobilului [2, p.197].

Analizând dispozițiile expuse mai sus cu privire la cauza apariției prejudiciului, putem sesiza că situația de avarie este generată, direct sau indirect, de fapta persoanei. Dacă am ține cont de „concepția activității”, vom fi nevoiți să concluzionăm că nu doar automobilul este izvor de pericol sporit, ci și pietonul, care prin acțiunile sale a contribuit la formarea și realizarea situației de avarie. Această concluzie, bineînțeles, nu este adevărată.

În calitate de izvor de pericol sporit apar numai obiectele lumii materiale, în majoritatea cazurilor create de om. Numai astfel persoana va putea poseda izvorul de pericol sporit. Pot fi posedate numai bunurile, iar însușirile periculoase ale bunurilor și activitatea de exploatare a lor nu pot fi separate de obiect.

Însă, pentru a crea un grad sporit de cauzare a prejudiciului, obiectul lumii materiale trebuie să dispună de anumite însușiri periculoase și să se afle în activitate. Orice obiect material nu creează un pericol sporit pentru lumea înconjurătoare atunci când nu se află în exploatare.

În acest sens, putem defini deci izvorul de pericol sporit ca fiind obiectele lumii materiale ce dispun de însușiri periculoase și care în procesul exploatării nu pot fi controlate pe deplin de către om, creând prin aceasta un grad sporit de cauzare a prejudiciului [29, p.21].

Din analiza definițiilor date noțiunilor sus-enunțate observăm că izvorul de pericol sporit întrunește cumulativ următoarele trăsături, pe care într-un mod mai superficial le-am enumerat mai sus:

1. Izvorul de pericol sportit este un obiect al lumii materiale. Obiectele care prezintă pericol sportit pentru lumea înconjurătoare pot fi create prin munca omului (mecanismele, substanțele explozibile și cele otrăvitoare) sau pot exista în starea lor firească, fiind utilizate de către om (microorganismele, substanțele radioactive).

Codul civil face o enumerare enunțiativă a obiectelor care constituie izvor de pericol sportit. În legătură cu aceasta, în literatura de specialitate s-a afirmat că legiuitorul trebuie să enumere exhaustiv izvoarele de pericol sportit, deoarece răspunderea pentru prejudiciul cauzat de un izvor de pericol sportit are regim juridic deosebit, fiind o excepție de la regula generală care prevede posibilitatea angajării răspunderii numai în prezența vinovăției [14, p.101]. Din contra, alți autori au optat pentru enumerarea enunțiativă a izvoarelor de pericol sportit, argumentându-și poziția prin faptul că progresul tehnico-științific permanent dă naștere unor noi obiecte și activități ce prezintă pericol sportit pentru lumea înconjurătoare [27, p.133].

Considerăm că enumerarea enunțiativă de către legiuitor a izvoarelor de pericol sportit corespunde într-o măsură mai mare realității. Realitatea condiționează apariția unor noi tipuri de activități și obiecte, ca urmare a progresului tehnico-științific. În aceste condiții, chiar și enumerarea cea mai desfășurată nu va cuprinde toate izvoarele de pericol sportit sau le va cuprinde pe cele curente, nu și pe cele viitoare. Enumerarea enunțiativă a izvoarelor de pericol sportit ne permite să atribuim la această categorie un cerc nelimitat de obiecte ce întrunesc cerințele legale.

2. Obiectele trebuie să dispună de însușiri cantitative și calitative periculoase. Caracteristica calitativă a însușirilor obiectelor se exprimă în aptitudinea lor de a se deplasa cu o anumită viteză, de a împușca, radia etc. Din aceste considerente, obiectele prezintă pericol sportit pentru lumea înconjurătoare și pot cauza prejudicii vieții, sănătății sau bunurilor persoanei. De aceea, răspunderea pentru prejudiciul cauzat de un izvor de pericol sportit se angajează numai atunci când prejudiciul s-a produs ca urmare a manifestării calităților periculoase ale obiectului, care au condiționat recunoașterea lui ca izvor de pericol sportit. Totodată, prezintă importanță și caracteristicile cantitative ale obiectului. De pildă, gazul din brichetă nu prezintă pericol sportit, deoarece se află în cantități mici, iar cel dintr-o cisternă prezintă un pericol deosebit, în virtutea cantității sale mari.

3. Obiectul trebuie să se afle în activitate. Activitatea de exploatare a obiectelor ce prezintă pericol sportit trebuie înțeleasă în sens larg, astfel încât să includă utilizarea lor activă (prelucrarea), precum și pe cea pasivă (depozitarea sau stocarea substanțelor chimice, radioactive etc.). Este evident că automobilul parcat sau construcția pusă în stare de conservare nu prezintă pericol pentru lumea înconjurătoare.

4. Imposibilitatea controlării de către om a „activității” obiectelor ce prezintă pericol sportit pentru lumea înconjurătoare se explică prin faptul că, în virtutea unor cauze obiective și a unor însușiri periculoase ale acestor obiecte, omul nu poate coordona și direcționa pe deplin activitatea de exploatare a acestora.

În literatura de specialitate s-a făcut o clasificare a izvoarelor de pericol sportit. Astfel, toate izvoarele de pericol sportit au fost împărțite în următoarele grupe [29, p.21]:

1. *Fizice*, care, la rândul lor, se împart în: mecanice (automobilele, transportul feroviar, navele maritime și cele fluviale, utilajul întreprinderilor industriale etc.); electrice (echipamentul și agregatele de tensiune înaltă, medie sau joasă); termice (instalațiile de termoficare etc.); de construcție.

2. *Fizico-chimice*, la care se referă toate obiectele cu efect radioactiv.

3. *Chimice*, care includ toate substanțele otrăvitoare, explozibile și inflamabile.

4. *Biologice* (unele microorganisme și animalele sălbatice).

Unii autori afirmă că statul, în calitate de proprietar al animalelor sălbatice aflate în managerii, răspunde pentru prejudiciul cauzat atunci când acestea s-au aflat în stare de libertate, în acest caz statul desfășurând o activitate ce prezintă un pericol sportit pentru lumea înconjurătoare [27, p.51].

2. Subiectele răspunderii pentru prejudiciul cauzat de izvorul de pericol sportit

Legislația civilă reglementează într-o manieră deosebită răspunderea civilă pentru prejudiciul cauzat de un izvor de pericol sportit. Această răspundere se angajează și pentru fapta nevinovată. Din conținutul art.1410 CC RM reiese că persoanele a căror activitate este legată de un izvor de pericol sportit pentru lumea înconjurătoare se angajează să răspundă civil și în cazurile când sunt vinovate, și în cazurile când prejudiciul s-a cauzat fără vinovăția lor. Se exclude răspunderea civilă delictuală doar în cazuri de forță majoră, din intenția victimei și în cazul când posesorul demonstrează că izvorul de pericol sportit a ieșit din posesiunea lui.

În alin.(2) art.1410 CC RM sunt specificate persoanele pe seama cărora se pune obligația de reparare a prejudiciului cauzat de un izvor de pericol sportit, și anume:

- a) persoana care posedă izvorul de pericol sporit în baza dreptului de proprietate sau în alt temei legal sau
- b) persoana care și-a asumat paza izvorului de pericol sporit.

Dacă în primul caz este clar cine este responsabilul (posesorul în baza dreptului de proprietate sau în baza altui temei legal), nu putem spune același lucru în al doilea caz. Neclaritatea constă în faptul că legiuitorul nu stabilește care persoană este responsabilă: cea care și-a asumat paza juridică sau materială? Or, acestea sunt două noțiuni diferite.

Criteriul în funcție de care se analizează existența pazei juridice este acela al autorității asupra lucrului, care permite paznicului juridic să exercite în mod independent și în interes propriu puterea, folosința, controlul și supravegherea. Prin urmare, răspunderea pentru prejudiciul cauzat de un izvor de pericol sporit se angajează numai în privința paznicului juridic, iar nu și a paznicului material, paza materială limitându-se la contactul direct, material și nemijlocit cu lucrul [6, p.286]. Pentru identificarea concretă a titularului pazei juridice ni se par utile următoarele precizări: proprietarul este prezumat, până la proba contrarie, că este titularul pazei juridice la data cauzării prejudiciului. Neuzul ori abandonarea nu sunt considerate ca probe contrarii în acest sens [12, p.259].

O prezumție de pază juridică funcționează și în cazul titularilor unor dezmembrăminte ale dreptului de proprietate: uzufruct, uz, abitație, suprafață.

Paza juridică mai poate rezulta și dintr-un contract care transmite puterea independentă de direcție, control și supraveghere asupra lucrului. Avem în vedere, de pildă, contractul de locațiune sau contractul de comodat, unde paznic juridic devine detentorul precar [11].

Paza juridică poate însă aparține și unui posesor de bună-credință sau de rea-credință [7, p.337-338]. Este posibil ca paza juridică și cea materială să fie întrunite de aceeași persoană, după cum este posibil să aparțină unor persoane diferite [5, p.318], cum este cazul în care proprietarul unui autoturism îl încredințează pentru exploatarea unui șofer. Din cele menționate putem concluziona că dacă legiuitorul s-a referit în art.1410 CC RM la paza juridică, n-a făcut altceva decât să se repete, deoarece noțiunea de pază juridică se referă de fapt și la posesori, indiferent de temeiul în baza căruia au dobândit această calitate. Dacă se referă, însă, la paza materială, trebuie de menționat că cel care și-a asumat-o nu va putea fi tras la răspundere decât dacă va fi vinovat de survenirea prejudiciului, iar în caz de nevinovăție oricum va trebui să răspundă paznicul juridic.

După cum putem observa, mai clar și mai simplu ar fi să operăm cu conceptul „posesorul izvorului de pericol sporit”. Autor al prejudiciului și debitor în cadrul obligației de reparare a prejudiciului cauzat de un izvor de pericol sporit este posesorul izvorului de pericol sporit.

Noțiunea de posesor al izvorului de pericol sporit nu a fost definită legal, de aceea în literatura de specialitate a primit o interpretare diferită. Potrivit unei opinii, posesor este nu doar persoana care deține izvorul de pericol sporit în posesie, ci și persoana care îl posedă în activitatea de producție [14, p.249]. Potrivit unei alte opinii, posesor este persoana care în momentul cauzării prejudiciului desfășura în nume propriu activitate de folosire a izvorului de pericol sporit și deci care avea posibilitatea și era obligată să-l supravegheze [27, p.51].

Conform pct.25 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție din 23.02.1998 „Cu privire la practica aplicării legislației ce reglementează repararea daunei cauzate sănătății” [10], posesor al izvorului de pericol sporit este persoana care îl deține: cu drept de proprietate; cu drept de administrare operativă; cu drept de gestiune economică; în baza contractului de arendă; în baza procurii; în baza hotărârii organelor competente cu privire la transmiterea izvorului de pericol sporit în folosință temporară etc.

Deoarece enumerarea făcută de Plenul Curții Supreme de Justiție este enunțiativă, ea poate fi formulată mai larg: posesarea și exploatarea izvorului de pericol sporit în baza unor contracte civile și alte titluri legale, care presupun trecerea posesiei. Din momentul transmiterii obiectului contractului, răspunderea pentru prejudiciul cauzat de un izvor de pericol sporit trece la noul proprietar [17, p.44].

Astfel, posesor al izvorului de pericol sporit poate fi persoana fizică și persoana juridică care efectuează exploatarea izvorului în baza dreptului de proprietate sau în baza altui titlu legal, cu condiția exploatarea lui. În acest sens, instanțele de judecată aplică neuniform normele ce țin de stabilirea subiectului răspunderii pentru prejudiciul cauzat de un izvor de pericol sporit. Un exemplu elocvent în acest sens este hotărârea instanței judecătorești.

La data de 16.09.2003 A., conducând în temeiul procurii motocicleta de marca URAL ce aparținea tatălui său cu drept de proprietate, a lovit pietonul D., cauzându-i ultimului leziuni corporale ușoare.

D. a înaintat o acțiune către tatăl persoanei vinovate A. privind recuperarea prejudiciului material și moral cauzat. Prin hotărârea instanței de fond acțiunea a fost admisă integral.

Nefiind de acord cu hotărârea adoptată, A. a contestat hotărârea în ordine de apel.

Prin Decizia Curții de Apel a fost admis apelul, cu pronunțarea unei noi hotărâri privind respingerea acțiunii.

În motivarea deciziei instanța de judecată a menționat că instanța de fond greșit a determinat subiectul raportului juridic material litigios, dispunând repararea prejudiciului de la proprietarul motocicletei și nu de la persoana ce posedă și exploata izvorul de pericol sporit. La admiterea acțiunii instanța de fond a făcut trimitere la circumstanța că tatăl persoanei vinovate a recunoscut în ședința de judecată pretențiile invocate în cerere. Însă, instanța de judecată nu a luat în considerație faptul că, potrivit alin.(1) art.1410 CC RM, persoanele a căror activitate este legată de un izvor de pericol sporit pentru lumea înconjurătoare (exploatarea vehiculelor) au obligația să repare prejudiciul cauzat de izvorul de pericol sporit. La fel, instanța de judecată nu a luat în considerație faptul că la momentul cauzării prejudiciului era prezentă persoana ce posedă izvorul de pericol sporit în temeiul procurii [9].

După cum putem observa, noțiunea de „posesor” este mai largă decât cea de „proprietar”.

Nu se consideră posesor al izvorului de pericol sporit persoana care efectuează exploatarea acestuia în virtutea raporturilor de muncă cu posesorul [2, p.202].

Posesorul legal al izvorului de pericol sporit se schimbă numai atunci când transmiterea izvorului se perfectează juridic. În cazul în care transmiterea izvorului de pericol sporit a fost perfectată juridic, dar de fapt acest izvor nu s-a transmis dobânditorului, se consideră că posesor este proprietarul izvorului respectiv [22]. Această situație corespunde prevederilor legale, potrivit cărora răspunderea se angajează pentru prejudiciul cauzat de un izvor de pericol sporit în procesul exploatării acestuia. Persoana care de fapt nu a dobândit posesia izvorului de pericol sporit nu îl poate exploata și nu poate fi obligată să repare prejudiciul cauzat de acesta.

Unii autori consideră că, în situația în care a avut loc transmiterea izvorului de pericol sporit fără a fi perfectată juridic o astfel de transmitere, trebuie trase la răspundere ambele persoane: posesorul de drept și posesorul de fapt. Ambele persoane vor răspunde în mod solidar [15, p.123]. Nu credem însă că este justificată și fundamentată ideea angajării răspunderii solidară a acestor persoane. Potrivit alin.(4) art.1410 CC RM, răspunderea solidară se angajează atunci când prejudiciul a fost cauzat în comun de mai multe persoane. Nu credem că în acest caz prejudiciul este rezultatul indivizibil al faptei posesorului de drept și de fapt.

Considerăm că în cazul în care posesorul legal a transmis izvorul de pericol sporit altei persoane fără a perfectă juridic această transmitere, va fi angajată răspunderea posesorului legal.

Se ridică problema determinării debitorului în situația în care izvorul de pericol sporit se află în proprietatea comună pe cote-părți sau indivizibilă. Vor fi trași oare la răspundere toți coproprietarii sau numai acel care exploata izvorul în momentul cauzării prejudiciului? Pentru a determina corect debitorul în aceste situații se propune de a utiliza două criterii: juridic și material. Criteriul juridic se referă la existența titlului legal asupra izvorului de pericol sporit, iar cel material indică persoana care posedă și exploatează acest izvor.

În situația în care izvorul de pericol sporit se află în proprietatea comună a câtorva persoane, debitor va fi acel coproprietar care întrunește criteriile juridic și material [2, p.204], adică cel care posedă și exploata izvorul de pericol sporit în momentul cauzării prejudiciului. Coproprietarul, care nu efectua exploatarea izvorului de pericol sporit în momentul cauzării prejudiciului, nu trebuie tras la răspundere civilă, deoarece nu a săvârșit fapte ilicite. Fapta ilicită este o condiție necesară pentru producerea răspunderii pentru prejudiciul cauzat de un izvor de pericol sporit. Persoana nu poate răspunde numai pentru faptul că este proprietar sau posesor al izvorului. Răspunderea se angajează nu pentru posedarea izvorului de pericol sporit, ci pentru cauzarea prejudiciului în procesul exploatării lui. Altfel stau lucrurile atunci când, de pildă, prejudiciul a fost cauzat de un automobil cu defecțiuni, a căror existență era cunoscută de către coproprietarul care nu a condus acest automobil în momentul cauzării prejudiciului; în acest caz există temei de a stabili răspunderea pe cote-părți a fiecărui coproprietar [20, p.76]. Unele particularități are obligația de reparare a prejudiciului cauzat de un automobil închiriat în baza contractului de locațiune, în cazul în care clientul a primit în folosință, din vina locatorului sau fără vinovăția lui, un automobil cu defecțiuni.

În legătură cu aceasta a fost expusă opinia potrivit căreia chiriașul și locatorul, vinovat de transmiterea în folosință a unui automobil cu defecțiuni, trebuie să răspundă solidar pentru prejudiciul cauzat de acest auto-

mobil [17, p.51]. Totodată, clientului trebuie să-i acordăm dreptul de a intenta acțiune de regres împotriva locatorului, care i-a transmis în folosință un automobil cu defecțiuni.

Potrivit unei alte opinii, prejudiciul urmează a fi reparat numai de către locator în situația în care lipsește vinovăția chiriașului. Dacă prejudiciul cauzat terțelor persoane în timpul exploatarei automobilului s-a produs ca urmare a unei defecțiuni tehnice, obligația de reparare a prejudiciului trebuie pusă în sarcina părții care a admis această defecțiune [20, p.76].

Problema determinării subiectului răspunderii pentru prejudiciul cauzat de un izvor de pericol sporit se pune în situațiile în care izvorul de pericol sporit a ieșit din posesia posesorului legal independent de voința acestuia, situație prevăzută de alin.(3) art.1410 CC RM. Exploatarea izvorului de pericol sporit se face în acest caz de către posesorul ilegal.

În asemenea cazuri, problema determinării debitorului se soluționează diferit. Astfel, dacă izvorul de pericol sporit a ieșit din posesia posesorului legal fără voința acestuia și în lipsa vinovăției lui, obligația de reparare a prejudiciului cauzat de un asemenea izvor va fi pusă în sarcina terței persoane, care prin acțiunile sale ilicite a obținut posesia acestui izvor. Acesta este de fapt al treilea temei de exonerare de răspundere a posesorului izvorului de pericol sporit, care necesită consacrare legislativă mai specială.

Dacă însă izvorul de pericol sporit a ieșit din posesia posesorului legal și ca urmare a faptei sale vinovate, va fi angajată atât răspunderea posesorului legal, cât și răspunderea posesorului ilegal. În acest caz se ridică problema dacă victima accidentului poate, în temeiul art.1410 CC RM, să invoce o răspundere solidară a hoțului și a proprietarului mașinii. Sistemul susținut de cei care aderă la ideea acestei solidarități este următorul: solidaritatea apare ca o garanție pentru victimă, aflată în ipostaza de a se adresa direct proprietarului neglijent și nu exclusiv hoțului (eventual insolubil). Proprietarul va avea un drept de regres împotriva hoțului, acesta neputându-i opune neglijența sa la momentul furtului [1, p.61]. Argumentele care se aduc în contra solidarității hoțului și proprietarului sunt următoarele [1, p.61]:

- acțiunea sau, după caz, inacțiunea celui deposedat de lucru nu poate avea semnificația unei cauze a prejudiciului, ea putând fi cel mult o condiție în însușirea lucrului și nu în producerea faptului generator de pagube;
- s-ar crea, în mod nejustificat, o excepție de la principiul conform căruia nu există cumul în paza juridică.

Potrivit unei opinii, posesorul legal poartă răspundere subsidiară. Patrimoniul acestuia va fi urmărit numai atunci când patrimoniul posesorului ilegal, autor al prejudiciului, nu este suficient pentru acoperirea integrală a daunei [24, p.35 (*citat după* A.Bloșenco [2, p.206])]. Această soluție s-a materializat și în practica judiciară.

Automobilul unei baze auto a fost sustras de către A., aflat în stare de ebrietate, care s-a ciocnit cu automobilul lui B. Sustragerea a avut loc deoarece portiera automobilului a fost lăsată neînchisă. B. a înaintat cerere de reparare a prejudiciului cauzat împotriva bazei auto și împotriva lui A. Instanța de judecată a admis cererea lui B., încasând întreaga despăgubire de la baza auto, recunoscând totodată dreptul acesteia de a intenta acțiune de regres împotriva lui A. [3].

Alții afirmă, pe bună dreptate, că în asemenea cazuri apar două obligații de reparare a prejudiciului – una care aparține posesorului legal (numai pentru fapta sa vinovată) și alta care aparține posesorului ilegal (indiferent de vina sa) [23, p.67]. Solidară ar trebui să fie răspunderea persoanelor care au sustras împreună automobilul.

O altă problemă care necesită a fi soluționată vizează angajarea răspunderii pentru prejudiciul cauzat prin interacțiunea a două izvoare de pericol sporit. Aici sunt posibile mai multe situații, în dependență de faptul cine a fost prejudiciat. Astfel, atunci când în urma coliziunii a două automobile a fost cauzat un prejudiciu unui pieton, posesorii acestora vor răspunde solidar față de persoana vătămată. Potrivit alin.(2) pct.26 al Hotărârii PCSJ din 23.02.1998, în cazurile în care posesorii de izvoare de pericol sporit au cauzat în comun daune altor persoane, ei poartă răspundere solidară în fața victimei. Această soluție s-a regăsit și în practica judiciară:

A. și M. s-au adresat instanței de judecată cu o acțiune către S. și B. privind recuperarea prejudiciului material și moral cauzat în legătură cu coliziunea automobilului CAMAZ ce aparținea cu drept de proprietate lui S. și a automobilului VAZ ce era condus de către B. Drept consecință, T., fiul reclamantilor, care se afla în automobilul VAZ, a decedat.

Din materialele dosarului rezultă că atât S., cât și B. au respectat Regulile circulației rutiere, respectiv nu au fost trași la răspundere penală sau administrativă.

Prin hotărârea instanței de judecată, acțiunea în partea reparării prejudiciului material a fost admisă integral, iar în partea prejudiciului moral – parțial: încasând în mod solidar de la S. și B. prejudiciul material în sumă de 10000 lei, iar prejudiciul moral în sumă de 5000 lei.

Nefiind de acord cu mărimea prejudiciului solicitat, A. și M. au contestat hotărârea în ordine de apel.

Prin decizia instanței de apel hotărârea instanței de fond a rămas fără modificări, motivându-se că instanța de judecată corect a aplicat dispozițiile alin.(4) art.1410 CC RM, care prevede că „posesorii izvoarelor de pericol răspund solidar pentru prejudiciul cauzat unui terț prin interacțiunea acestor izvoare” [8].

Potrivit pct.26 al Hotărârii PCSJ din 23.02.1998, dacă prejudiciul a fost cauzat în urma coliziunii a două izvoare de pericol sport, la soluționarea chestiunii privind repararea daunei cauzate trebuie să se țină cont, printre altele, și de faptul că dacă ambii posesori nu sunt vinovați de cauzarea prejudiciului, niciunul din ei nu va avea dreptul să ceară repararea daunei.

În acest caz soluțiile sunt date diferit în literatura de specialitate. Astfel, să presupunem situația când două sau mai multe vehicule aparținând la posesori diferiți se ciocnesc violent, producând pagube atât vehiculelor, cât și posesorilor, fără a se putea stabili cauza coliziunii și nici persoanele responsabile. Pentru rezolvarea acestei chestiuni juridice doctrina de specialitate și practica judiciară au propus trei soluții posibile [13, p.418], întrucât legiuitorul nu a reglementat implicit asemenea ipoteze, deși a fost presat de necesitățile impuse de realitate:

1. Se vor aplica regulile de culpă comună, prejudiciile se adună și ulterior se împart egal între posesorii vehiculelor implicate în ciocnirea violentă sau, dacă este posibil, se vor stabili alte criterii de împărțire a prejudiciilor cauzate. Această orientare este de esență franceză și poate fi criticată din două puncte de vedere: nu putem vorbi de culpă comună, întrucât nu s-a putut reține nicio vină din partea conducătorilor de vehicule; răspunderea instituită prin art.1410 este o răspundere obiectivă care nu cere existența culpei persoanei responsabile.

2. A doua soluție propusă este cea privind neutralizarea reciprocă a răspunderii, astfel încât fiecare posesor să-și suporte propriul prejudiciu, dacă nu se poate stabili nicio vină exclusivă [1, p.138]. Critica este aplicabilă și acestei soluții propuse, întrucât ar duce la îngreunarea situației victimei, care ar trebui să dovedească vina autorului faptului.

3. A treia soluție ni se pare cea mai potrivită, întrucât nu ocolește aplicarea dispozițiilor art.1410 CC RM, cum se realizează în cazul primelor două soluții, constând în aceea că fiecare paznic juridic va repara prejudiciul creat celuilalt participant la coliziune (bunului sau persoanei acestuia).

Practica judiciară confirmă că problema recuperării prejudiciilor cauzate de izvoarele de pericol sport este foarte complicată și de aceea s-au întreprins unele măsuri în ameliorarea situației celor care suportă prejudicii.

Astfel, prin adoptarea Legii cu privire la asigurări, în 1994 a fost stabilită asigurarea obligatorie a proprietarilor de autovehicule, în conformitate cu care acestea se asigură de răspundere civilă pentru prejudiciile cauzate unor terțe persoane și bunurilor acestora prin accidente produse. În temeiul legii citate, se recuperează prejudiciile cauzate prin vătămare corporală sau deces, prin avarierea sau distrugerea de bunuri, precum și cheltuielile făcute de asigurat prin acțiunea civilă. Prin adoptarea acestei legi s-au deschis multe posibilități reale la examinarea cauzelor privind recuperarea prejudiciilor cauzate de izvorul de pericol sport.

3. Exonerarea de răspundere în cazul prejudiciului cauzat de un izvor de pericol sport

Pentru a se exonera de răspunderea care îi revine, posesorul izvorului de pericol sport trebuie să facă dovada: a) cazului de forță majoră; b) intenției persoanei vătămate; c) pierderii posesiei în legătură cu acțiunile ilicite ale unor terți.

Forța majoră. În materia răspunderii pentru prejudiciul cauzat de un izvor de pericol sport, considerăm că numai forța majoră, nu și cazul fortuit, are efecte exoneratoare de răspundere. Astfel, apare ca firească întrebarea: care sunt caracteristicile pe care trebuie să le întrunească o împrejurare pentru a fi definită ca fiind forță majoră, spre deosebire de cazul fortuit? În acest sens, autorii C.Stătescu și C.Bârsan susțin ideea că „forța majoră constă într-o împrejurare externă și invincibilă, fără relațiile cu lucrul care a provocat dauna sau însușirile sale naturale” [12, p.291]. Împrejurarea este externă și absolut invincibilă, în sensul că la nivelul actual al științei ea este pentru oricine o forță de nebiruit și nu doar pentru posesorul izvorului de pericol sport. Astfel, o simplă împrejurare externă, invincibilă numai în mod relativ, adică numai pentru posesorul izvorului de pericol sport, la data și la locul producerii prejudiciului, nu este un caz de forță majoră, ci un simplu caz fortuit care nu-l exonerează de răspundere.

La fel, ținem să menționăm că pentru a ne afla în fața unui caz de forță majoră trebuie ca împrejurarea externă să fie absolut imprevizibilă, având un caracter extraordinar. Întrunesc această cerință, în primul rând, evenimentele străine de voința omului, cum ar fi calamitățile naturale, dar și evenimentele provocate de oameni, cum sunt faptele de război [2, p.115].

Cu alte cuvinte, la nivelul actual al științei, producerea împrejurării externe nu poate fi prevăzută. O împrejurare numai relativ imprevizibilă, în condițiile date și raportată la puterea de cunoaștere a paznicului juridic, nu este caz de forță majoră, ci este un caz fortuit, care nu înlătură răspunderea pentru prejudiciul cauzat de un izvor de pericol sporit.

Trebuie să reținem și caracterul dinamic, variabil al noțiunii de forță majoră, adică, odată cu progresele științei, ceea ce la un moment dat este absolut imprevizibil și invincibil poate să devină previzibil și posibil de depășit ori de evitat. Pentru a duce la totală exonerare de răspundere, forța majoră trebuie să fi fost singura cauză a producerii prejudiciului. În măsura în care împrejurările care au intervenit și au dus la producerea prejudiciului nu întrunesc caracterele forței majore, dar nici nu implică vinovăția posesorului de izvor de pericol sporit, el constituie, în opinia noastră, un simplu caz fortuit. Specific pentru cazul fortuit este faptul că inevitabilitatea producerii evenimentului și a urmărilor acestuia este subiectivă.

Intenția persoanei vătămate. În conformitate cu dispozițiile normei stabilite în alin.(1) art.1410 CC RM, „persoanele au obligația să repare prejudiciul cauzat de izvorul de pericol sporit dacă demonstrează că prejudiciul a fost cauzat din intenția persoanei vătămate”. Spre deosebire de legislația națională, Codul civil al Federației Ruse, prin prisma art.1083, dă dreptul instanței de judecată, în cazul culpei grave a persoanei vătămate și în lipsa vinovăției persoanei care a cauzat prejudiciul (în cazul în care răspunderea apare indiferent de vinovăția acesteia), să fie refuzat în repararea prejudiciului, cu excepția prejudiciului cauzat vieții și sănătății persoanei [18].

În literatura juridică românească s-a conturat ideea precum că, pentru a fi înlăturat posesorul izvorului de pericol sporit de la răspundere, fapta victimei trebuie să întrunească caracteristicile unei adevărate forțe majore în raport cu „fapta lucrului” [5, p.328].

Pierderea posesiei în legătură cu acțiunile ilicite ale unor terți. În conformitate cu prevederile alin.(3) art.1410 CC RM, „posesorul de izvor de pericol sporit nu răspunde pentru prejudiciul cauzat dacă demonstrează că izvorul de pericol sporit a ieșit din posesiunea lui ca urmare a acțiunilor ilicite ale unor terți. În acest caz, răspunderea revine persoanei care a dobândit în mod ilicit izvorul de pericol sporit”. Problema determinării debitorului, în asemenea cazuri, se soluționează diferit, în dependență de împrejurările în care izvorul de pericol sporit a ieșit din posesia posesorului legal. Dacă izvorul de pericol sporit a ieșit din posesia posesorului legal fără voința acestuia și în lipsa vinovăției lui, obligația de reparare a prejudiciului cauzat de un asemenea izvor va fi pusă în seama terțelor persoane, care prin acțiunile lor ilicite au obținut posesia acestui izvor. În acest caz, posesorul legal al izvorului de pericol sporit, pentru a fi exonerat de răspundere, va trebui să probeze nevinovăția sa, și anume: că el a luat toate măsurile necesare care ar asigura paza bunului său și, cu toate acestea, a fost deposedat ca urmare a acțiunilor ilicite ale terțelor persoane.

Bibliografie:

1. BACIU, R. *Răspunderea civilă delictuală pentru prejudiciul cauzat de fapta lucrului*. București: Lumina LEX, 2000.
2. BLOȘENCO, A. *Răspunderea civilă delictuală*. Chișinău: ARC, 2002
3. Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 1997, nr.6.
4. DEAK, Fr. *Curs de drept civil. Dreptul obligațiilor*. Partea I. *Teoria generală a obligațiilor*. București: Editura Academiei, 1960.
5. DOGARU, I., DRĂGHICI, P. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. București: ALL Beck, 2002.
6. DUMITRACHE, B., NICOLAE, M., POPESCU, R. *Instituții de drept civil*. București: Universul Juridic, 2001.
7. ELIESCU, M. *Răspunderea civilă delictuală*. București: Editura Academiei, 1972.
8. Hotărârea Judecătorei Ciocana din 24.09.2004, Arhiva Judecătorei Ciocana, mun. Chișinău. Dosarul nr.2-346/04.
9. Hotărârea Judecătorei Nisporeni din 02.05.2004. Arhiva Judecătorei Nisporeni, r-nul Nisporeni. Dosarul nr.2-233/03.
10. Hotărârea Plenumului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica aplicării legislației ce reglementează repararea daunei cauzate sănătății, din 23.02.1998. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 1998, nr.4.
11. LULĂ, I. Observații asupra pazei juridice și capacității delictuale. În: *Dreptul*, 1996, nr.3, p.21.
12. STĂTESCU, C., BÂRSAN, C. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. București: ALL Educațional, 1997.

13. STOICA, V., PUȘCAȘ, N., TRUȘCĂ, P. *Drept civil. Instituții de drept civil*. București: Universul Juridic, 2003.
14. АНТИМОВ, Б.С. *Гражданская ответственность за вред, причиненный источником повышенной опасности*. Москва: Госюриздат, 1952.
15. БЕЛЯКОВА, А.М. *Гражданско-правовая ответственность за причинение вреда*. Москва, 1970.
16. БОЛДИНОВ, В.Н. *Ответственность за причинение вреда источником повышенной опасности*. Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс, 2002.
17. ГАВЗЕ, Ф.Г. *Возмещение вреда, причиненного механизированным транспортом*. Минск: Университетское, 1988.
18. *Гражданский кодекс Российской Федерации*. Часть вторая. Принят Государственной Думой 21 октября 1994.
19. ЕГОРОВ, Н. Понятие источника повышенной опасности. В: *Советская юстиция*, 1980, №11, с.12.
20. КРАСАВЧИКОВ, О.А. *Возмещение вреда причиненного источником повышенной опасности*. Москва, 1966.
21. КУЛАГИН, М.И. Предпринимательство и право: опыт Запада. В: *Избранные труды*. Москва, 1997.
22. МАЗАЛОВ, А. Гражданский ответчик. В: *Советская юстиция*, 1974, №19, с.24.
23. МОГИЛЯНСКИЙ, Л.Г. *Возмещение ущерба при столкновении автотранспорта*. Москва: Юридическая литература, 1987.
24. СЕДУГИН, П.И. *Судебная практика по делам о возмещении вреда*. Москва: Юридическая литература, 1963.
25. СЕРГЕЕВ, А.П., ТОЛСТОЙ, Ю.К. *Гражданское право*. Москва, 1998.
26. СУБОТИН, А. Субъекты ответственности за вред, причинённый источником повышенной опасности. В: *Советская юстиция*, 1982, №12, с.25.
27. ФЛЕЙШИЦ, Е.А. *Обязательства из причинения вреда и из неосновательного обогащения*. Москва: Юридическая литература, 1951.
28. ЦВАЙГЕРТ, К., КЕТЦ, Х. *Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права*: в 2 томах. Москва, 1998.
29. ШИШКИН, С. Источник повышенной опасности и его виды. В: *Российская юстиция*, 2002, №12, с.20-21.

Prezentat la 11.04.2013